

18.11.94

מ'צ"ג

06374 000

18.11.94

מ'צ"ג

חיים הנובי

משה שרת נולד מחדש

זקן בכאפיה בשם אברעודה. הלה, ששרת קראו מורי ורבי, לא ידע קרוא וכתוב ועם זאת תואר בפיו כך: "אחד ממורי הגדולים בחיים, אשר ממנו למדתי דר" בור ערבי ומבטא ערבי ודת ערבית ופולקלור ערבי וחוכמת-חיים לאין שיעור..."

תמיד היה חוזר לימים ההם. עידן-סינייה כאידיליה כפרית. היה משיח בה במסיבת רעים, בהרצאות פולי-טיות, במפגשי חברים בשיחות עם אישי מדינה מחו"ל. ב-1956, בביקור במאליה, סיפר לנסיד: "בי-ליתי חלק מילדותי בכפר ערבי והרבר... הרגיל אותי לראות בערבי קודם כל בך-אדם ורק אחר-כך ערבי; זאת אומרת, לראות קודם את האנושי ואחר-כך את הלאומי".

נהגים שהובילו תיירים נהגו באותם ימים להצי-ביע על הכפר הקטן, בשולי הכביש, ולגלות לנוסעי-הם, ש"פה נולד משה שרתוק". ואמנם, כשהיו אומ-רים לשרת שראו את כפר מולדתו, היה מאשר את הדברים בשמחה מהולה בגאווה: "נכון", היה משיב, "שם נולדתי מחדש".

ב-1956, כמפגש החוג הרעיוני של מפא"י, הוקיע שרת בהריפות הפגזה ישראלית על עזה - במסגרת מה שנתכנה באותם ימים "פעולות-תגמול" - וכינה אותה "מעשה פשע". מימדי הפגיעה באוכלוסיית העיר היו מדהימים: כמה נפגעים, מחציתם הרוגים, ביניהם זקנים וטף. "אינני יודע מה קרה לנו", אומר שרת. "אינני יכול לדרוש מכולכם שיהיה לכם (כמו-ני) נסיון חיים של שנתיים חיים סגורים בכפר ערבי כדי להיזכר לדעת, שהערבים הם בני-אדם. יש להם מוח, הגיון וכבוד ורגש אנושי ויצר וכושר הזדעז-עות..."

הרבה שנים חלפו מאז. הבית בעידן-סינייה החליף את דייריו. עכשיו הוא משמש כביתו הכפרי של פייסל אל-חוסייני, מקום לנוח בו מעמל הפוליטיקה. ובממשלה אין היום מי שידמה לשרת בהכרתו, שהפי-לסטיני, לטוב ולרע, הוא ככל אדם. כמוך, כמוני.

משה שרת ניחן, יותר מכל עמיתיו בממשלה, בהבנה של הערבי כאדם. דומה, שמאז ועד היום, 29 שנים אחרי מותו, לא גילה איש משרי הממשלות הישראליות הבנה כזו. גם לא השר יוסי שריד, שנבחר משום-מה להיות שיערך מחרתיים

לא השר יוסי שריד, שנבחר משום-מה להיות הפותח בטקס האזכרה שיערך מחרתיים. אפשר שההבנה הזו נרכשה בימי נעוריו של שרת - או שרתוק - כשעקף רה משפחתו מיפו לכפר פלסטיני קטן בשם עין-סיי-ניה, צפונית מרמאללה, על אם הדרך לשכם. זה היה ב-1906. הנער משה, שנולד ברוסיה, היה בן 11. ליי-מים סיפר: "שם שתינו את מי הארץ מן המבוע, ישר. שם נשמנו את אוירת הארץ כמות שהיא..."

אבא-שרתוק בחר בעידן-סינייה כמקום יאה לעשות בו חקלאות יהודית. היה ציוני נלהב. הוא חקר בית והלקת ארמה מידיו של בן משפחת אל-חוסייני הידיר-עה ועשה במקום שנתיים ימים. הנער משה התאזרח חיש מהר. "הם חיים בשלום ובשלווה עם הערבים בעלי הכפר", ריווח באותם ימים העיתון "השקפה", שנערך בידי אליעזר בן-יהודה. יעקב היהודי, כך כינו הפלאחים את אבי המשפחה.

ביומנו של שרת, בתמונה שהונצחה בראשית שנות ה-40, רואים את שרת בחליפה ובמגבעת - הוא היה אז ראש המחלקה המדינית של הסוכנות - בעת ביקור בעידן-סינייה שאותה כה אהב. לידו, פלאח

לושה חוקרים ושר אחד ישאו מחרתיים דברים לזכרו של משה שרת, ביום השנה ה-29 למותו. עניין מוזר. האיש, שהיה שר החוץ הראשון וראש-ה-ממשלה השני, לא זכה לכינויים גדולים כערוב ימיו ותאריך פטירתו נמחק למעשה מן הלוח הלאומי. מה, אם כן, התחדש בעת האחרונה, שהוליד את טקס האזכרה דווקא בשנה ה-29, שאינה שנת יובל או חצי יובל ואף לא מציינת עשור כלשהו?

אפשר שהתהליך המדיני, הכופה על כולנו עיון מחדש במסכת היחסים שבין יהודים וערבים, יפח חיים במשנתו הרחוקה והנשכחת של שרת, ומי שהר-דח מן העשייה המדינית לפני 38 שנים עתיד להיוולד מחדש. כבר היו דברים מעולם. שהרי עם הזמן אבד העניין בחיטוט באופיו של האיש ובטבעו, בחולשותיו ובמשוגגותיו - חומרים טובים לביוגרף - וגבר הצורך להביט אחורה ולבחון בעין ביקורתית את העשייה המדינית והפוליטית של ישראל בימי ראשיתה.

עניין להיסטוריונים החדשים לענות בו: שרת, אפילו שהיה במשך שנים רבות יד ימינו וכן בריתו של דוד בן-גוריון, היה עם זאת מתריס נגדו ומבקר אותו וחולק עליו ומתריע בפניו, מעין אופוזיציה פנימית של איש אחר. ואחריתו מעידה במידה רבה על ראשיתו.

ב-1956, חודשים אחדים לפני שהנהיג בן-גוריון את ישראל למלחמה יזומה נגד מצרים - כברית עם בריטניה וצרפת, שביקשו לחדש ימיהן כקדם - הוא מצא צורך להדיח את שר החוץ שלו ולסלקו מן הממשלה. שרת הצביע לעתים על דרך אחרת מזו שסלל בעבורנו בן-גוריון, וביקש איכשהו להמיר את מפת הכוח שצייד בפנינו המנהיג במתווה של שלום. ערב המלחמה הנואלת היא היה הוא לקורבנה הראי-שון.

משה שרת ניחן, יותר מכל עמיתיו בממשלה, בהבנה של הערבי כאדם. דומה, שמאז ועד היום לא גילה איש משרי הממשלות הישראליות הבנה כזו. גם